

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 15ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1995

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΑΝΟΥΣΟΥ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ

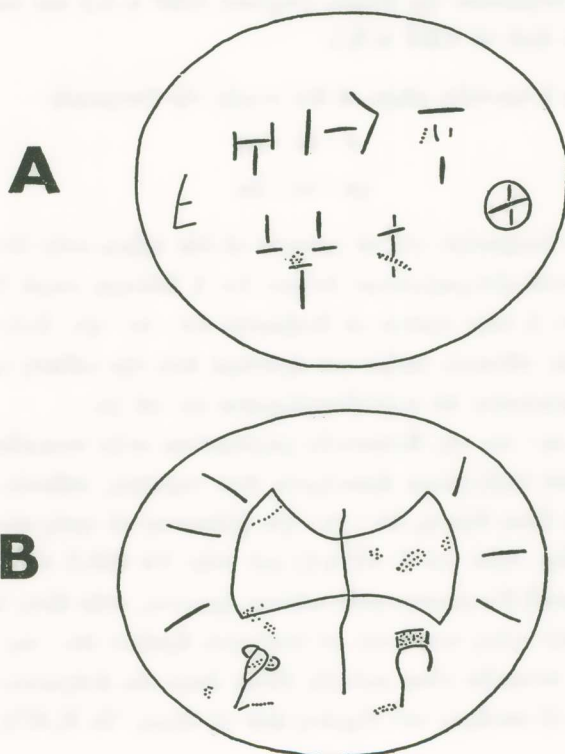
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ. — **Ἡ Μυκηναϊκὴ ἐπιγραφὴ τῆς Καυκανιάς**, ὑπὸ τῶν Πολυξένης Ἀραπογιάννη, Jörg Rambach καὶ L. Godart, διὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Σπ. Ἰακωβίδη.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1994 ἡ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας ἐνήργησε ὀλιγο-
ήμερη ἀνασκαφὴ στὴν κορυφὴ λοφίσκου στὴ θέσῃ Ἀγριελίτσες τῆς Κοινότητος
Καυκανιάς, 7 χλμ. πρὸς Β. τῆς Ὀλυμπίας, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησάκι τῆς Ἀνα-
λήψεως. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀποκάλυψε τὰ λείψανα προϊστορικοῦ κτίσματος. Χάρη στὴ
φυσικὴ ἀπογύμνωση τοῦ λόφου λόγῳ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπέμ-
βαση ἐκσκαφῆς γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ χώρου ἔξω ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι οἱ δύο σω-
ζόμενοι τοῖχοι τοῦ κτίσματος, κάθετοι μεταξύ τους, βρέθηκαν σὲ μικρὸ βάθος κάτω
ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια. Τὸ ὑπόλοιπο κτίριο εἶχε καταστραφεῖ ἐντελῶς. Οἱ τοῖχοι, τῶν
ὁποίων τὸ ὕψος ἔφτανε τὰ 40 ἐκ., ἦσαν χτισμένοι ἀπὸ ἀκατέργαστες πέτρες μετρίου
μεγέθους χωρὶς συνδετικὸ ὕλικό. Ἀπὸ τὸ δάπεδο εἶχαν διατηρηθεῖ μερικὲς ἡμικα-
τεργασμένες πλάκες. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κτιρίου βρέθηκε παχὺ στρώμα στάχτης,
καμένες πλῖθες τῆς ἀνωδομῆς καὶ πυρακτωμένα χρώματα. Τὸ κτίριο δηλαδὴ εἶχε
καταστραφεῖ ἀπὸ πυρκαγιὰ καὶ εἶχε ταφεῖ κάτω ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ἐρείπια, ποὺ
δημιούργησαν μία ἐνιαία ἀπαραβίαστη ἐπίχωση. Ἡ κεραμεικὴ, καμένη καὶ αὐτὴ,
εἶναι ἀμιγῆς ΜΕ (ἐγγράρακτη, μινύεια καὶ ἀμαυρόχρωμη) καὶ χρονολογεῖ τὴν κα-
ταστροφὴ σὲ χρόνους λίγο παλαιότερους ἢ συγχρόνους πρὸς τοὺς πρωιμότερους τά-
φους τοῦ ταφικοῦ κύκλου Β τῶν Μυκηνῶν. Τὸ ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι ἡ ἐπιφανειακὴ
κεραμεικὴ τοῦ χώρου ἀνήκει στὴν ἴδια ἐποχὴ.

Μὲ ἄλλους λόγους τὸ κτίριο, ποὺ παρουσιάζει μία μόνο οἰκοδομικὴ φάση, ἄρα
δὲν χρησιμοποιοῦντο γιὰ πολὺ καιρό, καταστράφηκε γύρω στὸ 1650 π.Χ. καὶ ὁ
χώρος ἔμεινε ἀπὸ τότε ἀκατοίκητος.

Μαζί με μερικά λίθινα εργαλεία (ένα σφονδύλι, δύο σμίλες, ένα τριπτήρα και λεπίδες όψιανού), βρέθηκε μέσα στο στρώμα της στάχτης και ένα έλλιπές λίθινο γυναικείο ειδώλιο, μοναδικό στο είδος του στην ήπειρωτική Ελλάδα. Η άνασκαφός τὸ παραβάλλει ὡς πρὸς τὸν τύπο του μὲ δύο ἀρκετὰ παλαιότερα δείγματα ἀπὸ τὴν Ἀγία Τριάδα (L. Banti, *Annuario XII-XIV*, 1930-31, 189-191, εἰκ. 58g, ο) καὶ ἕνα ἀπὸ τὶς Ἀρχάνες (Γ. καὶ Ε. Σακελλαράκη, *Κρήτη-Ἀρχάνες*, σ. 97, εἰκ. 72) ὅλα σημαντικὰ παλαιότερα (MM I) ποὺ φαίνονται νὰ μαρτυροῦν ἐπαφὲς Κρήτης καὶ Ἡλείας ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους ΜΕ χρόνους (2000-1900 π.Χ.).

Τὸ σπουδαῖο εὑρημα ὅμως τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι μία σχεδὸν κυκλικὴ κροκάλη διαστάσεων 4,9 ἐκ. \times 4,08 ἐκ., πάχους 1,62 ἐκ. καὶ βάρους 48 γρ., ποὺ βρέθηκε κολλημένη στὴν ἐσωτερικὴ πλευρὰ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τοίχους κάτω ἀπὸ τὴν πρώτη σειρὰ τῶν λίθων, μέσα στὸ ἀπαρabiάστο στρώμα τῆς καταστροφῆς. Ἡ ἀκριβὴς σχέση της πρὸς τὸ κτίσμα εἶναι ἄδηλη, ἡ χρονικὴ της ταύτιση ὅμως μὲ αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητη. Ἡ κροκάλη φέρει χαραγμένα ὀκτὼ σύμβολα συλλαβογραφικῆς γραφῆς ἀπὸ τὰ ὁποῖα πέντε (τὰ a, ro, na, qa καὶ ka) εἶναι κοινὰ στὶς γραμμικὲς

γραφές Α (μινωική) και Β (μυκηναϊκή), τὰ ἄλλα τρία ὅμως (so, qo και jo) ἀπαντοῦν μόνο στὴ γραμμικὴ Β. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιγραφή εἶναι ἀναμφίβολα γραμμικὴ Β, τόσο μᾶλλον ὅσο ποὺ τὸ σχῆμα καὶ τῶν a, qa και ka πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὴ μορφή ποὺ ἔχουν τὰ συλλαβογράμματα αὐτὰ στὴν Β παρὰ στὴν Α. Συγκεκριμένως, ὁ ἀπλὸς τύπος τῶν σημείων τῆς κροκάλης θυμίζει τὸν τρόπο γραφῆς στὴν ομάδα Ι τῶν πινακίδων τῆς Πύλου καὶ εἰδικότερα τὸν γραφικὸ χαρακτήρα τῶν γραφῶν 1 καὶ 3 τῆς ομάδος αὐτῆς. Ἀντίθετα, τὸ σημεῖο ka παρουσιάζει μιὰ διαφορὰ στὴ χάραξη τῶν γραμμῶν τοῦ ποὺ τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὴ μορφή ποὺ συναντᾷ κανεὶς στοὺς γραφεῖς 1, 2, 3, 4, καὶ 6 τῆς Πύλου. Ἀφ' ἑτέρου, τὸ jo θυμίζει λιγότερο τὰ ἀντίστοιχα τῆς Πύλου καὶ περισσότερο τὰ γνωστὰ ἀπὸ ἐπιγραφές ἀγγείων καὶ ἀπὸ τὰ δείγματα τοῦ δωματίου τῶν πινακίδων τῶν ἀρμάτων (Room of the Chariot Tablets) τῆς Κνωσοῦ, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες γνωστὲς μέχρι σήμερα, ἀναγόμενες στὴν ΥΜ ΙΙ περίοδο, δηλαδὴ στὸ 1450-1400 π.Χ. Οἱ ὁμοίότητες αὐτὲς δείχνουν ὅτι ἡ ἐπιγραφή τῆς Καυκακιᾶς ἀνήκει σὲ μιὰ ἀρχαῖα μορφή μιᾶς ἤδη σαφῶς διαμορφωμένης γραφῆς, τῆς ὁποίας ἄλλωστε ἡ ἐξέλιξη ὑπῆρξε ἰδιαίτερος συντηρητικὴ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν πινακίδων τῶν ἀρμάτων τῆς Κνωσοῦ (περὶ τὸ 1450 π.Χ.), τῶν πινακίδων τῆς Θήβας (περίπου 1320 π.Χ.) καὶ τῶν πινακίδων τῆς Πύλου (λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1200 π.Χ.).

Στὴ μία ὄψη ἡ κροκάλη φέρει σὲ δύο σειρὲς τὴν ἐπιγραφή:

a - so - na

qo - ro - ka

διότι ὁ χώρος δὲν ἐπαρκοῦσε γιὰ νὰ γραφοῦν οἱ δύο λέξεις στὴν ἴδια σειρά. Ἡ διάταξη ὅμως τῶν συλλαβογραμμάτων δείχνει ὅτι ἡ δεύτερη σειρά ἔχει γραφεῖ βουτροφηδὸν καὶ ὅτι ἡ λέξη πρέπει νὰ διαβαστεῖ ka - ro - qo. Στὴν ἄλλη ὄψη εἶναι χαραγμένος διπλὸς πέλεκυς. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν κάθετη γραμμὴ τοῦ στεῖλεοῦ τοῦ εἶναι χαραγμένα τὰ συλλαβογράμματα qa και jo.

Ἡ λέξη a - so - na τῆς Καυκακιᾶς μαρτυρεῖται στὴν πινακίδα τῆς Πύλου An 129, ὅπου δηλώνει ἐπάγγελμα ἀσκούμενο ἀπὸ τεχνίτες, πιθανῶς μεταλλουργούς. Ἡ ἄλλη λέξη τῆς ἴδιας ὀψews, ka - ro - qo, βρίσκεται σὲ τρεῖς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ (Sc. 257.1, Xd 7634 καὶ X 1074.1) καὶ στὴν Vn 865.5 τῆς Πύλου. Στὴν μιὰ πινακίδα τῆς Κνωσοῦ ἀναφέρεται στὸν κάτοχο ἄρματος, στὴν ἄλλη ἡ λέξη εἶναι ἀπομονωμένη ἐνῶ στὴν τρίτη συνδέεται μὲ ποσότητα ἀγαθῶν (to - sa) ποὺ παραμένουν ἄγνωστα διότι ἡ πινακίδα εἶναι κολοβή. Εἶναι ἀσφαλῶς ἀνθρωπωνύμιο, ἀντίστοιχο πρὸς τὰ Χάροπος (ὁ πατέρας τοῦ Νηρέως ἀπὸ τὴ Σύμη, Ἰλ. Β, 672) καὶ Χάροψ (τὸν

ὁποῖον ἐσκότωσε ὁ Ὀδυσσεύς, Ἰλ. Α 426). Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ ἐλληνικὸ ὄνομα, πράγμα ποὺ καθορίζει καὶ τὴ γλώσσα τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Καυκανιάς.

Ἡ λέξη qa - jo τῆς δεύτερης ὕψους, τῆς ὁποίας τὰ δύο σημεῖα πλασιώνουν τὸν διπλὸ πέλεκυ, εἶναι ἀπαξ λεγόμενον καὶ εἶναι ἄδηλο τί μέρος τοῦ λόγου ἀντιπροσωπεύει. Ἡ σύνδεσή του μὲ τὸν διπλὸ πέλεκυ, θρησκευτικὸ σύμβολο κυρίως μινωικό, ἀλλὰ ποὺ συναντᾶται σ' αὐτὴ τὴν περίοδο καὶ στὴ Σαμοθράκη, ὑποδηλώνει ἴσως ὅτι ἡ ὅλη ἐπιγραφή μπορεῖ νὰ ἦταν σχετικὴ μὲ κάποια ἱερουργία.

Πιστοποιεῖται λοιπὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφή τῆς Καυκανιάς, γραμμένῃ σὲ γραμμικὴ γραφή Β, περιλαμβάνει τρεῖς λέξεις ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ δύο παρουσιάζονται σὲ ἄλλες μυκηναϊκὲς ἐπιγραφές, ἡ δὲ μία εἶναι ἐλληνικὸ ἀνθρωπωνύμιο. Ἡ χρονολόγησή της στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. π.Χ., σὲ μία περίοδο δηλαδὴ ὅπου ἡ μινωικὴ Κρήτη ἐξακολουθοῦσε νὰ χρησιμοποιοῖ τὴ γραμμικὴ γραφή Α, δείχνει ὅτι ἡ Β πρέπει νὰ ἐπινοήθηκε στὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν ταφικῶν περιβόλων τῶν Μυκηνῶν, συμπέρασμα ποὺ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τόσο τὰ σημεῖα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴ γραφή αὐτὴ γιὰ μέτρα ὑγρῶν καὶ στερεῶν ὅσο καὶ γιὰ σταθμὰ μετὰλλων καὶ ἄλλων προϊόντων (μαλλί, π.χ.) εἶναι γνωστὰ στίς πινακίδες τῶν Μυκηνῶν ἀλλὰ ἄγνωστα στὴ γραμμικὴ Α τῆς Κρήτης. Ἡ σημασία λοιπὸν τοῦ εὐρήματος τῆς Καυκανιάς ἔγκειται στὴ διαπίστωση ὅτι ὁ πρωτοελληνικὸς πολιτισμὸς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἶχε διαμορφώσει δική του γραφή πολὺ πρὶν ἀπὸ ὅ,τι πιστευόταν ὡς τώρα. Γι' αὐτὸ ὑπῆρχαν ἡδη διαφορὲς ἐνδείξεις. Ἡ ἐπιγραφή τῆς Καυκανιάς ἔφερε τὴν ἀναμενόμενη ἀπόδειξη.

S U M M A R Y

The Mycenaean inscription from Kafkania

In April 1994 members of the Antiquities Service excavated a prehistoric building at the site of Kafkania, near Olympia. The building had been destroyed by a fire which left a thick undisturbed deposit containing pottery of the advanced MH period and a small circular pebble with incised Linear B signs on both sides. On one side the signs form a personal name (Kharops or Kharopos) known from later tablets from Knossos and Pylos and a trade name, also found on a tablet from Pylos. The other side bears a double axe framed by two signs whose meaning is not clear. The find shows that the Linear B script had been invented and was used for the Greek language already around the middle of the 17th cent. B.C., before the Grave Circle period.